

לחיות יחד בצופים

מקרה בוחן שבט איתן, באר יעקב : מתפיסה של שילוב לתפיסה של שותפות

מסמך זה מתאר שלבים, עקרונות ודילמות בתהליך ההקמה של שבט איתן בבאר יעקב, יצירה חדשה ומשותפת שקמה מתוך שבט נָגָה (באמהרית: זריחה) שהוקם עבור בני העדה האתיופית שהיו מרוכזים בשכונת הרצל ביישוב, ושבט הדר, השבט המרכזי של הצופים בבאר יעקב שנתן מענה לכלל היישוב (למעט קהילת יוצאי אתיופיה). צוות הצופים שהוביל את התהליך פעל על בסיס **סימני הדרך של לחיות יחד**¹. להערכתנו, התהליך בבאר יעקב עשוי להציע קווים מנחים לשאלות המתעוררות בשבטים נוספים – כאלו שהם הומוגניים מאוד שמנסים "להרחיב את המעגלים" כמו גם בשבטים שעובדים עם מנעד זהויות רחב ומתמודדים עם מתחים בין-תרבותיים. מעבר לכך, הידע שנוצר מהניסיון שלהלן עשוי לסייע לארגונים ומרחבים נוספים שמתמודדים עם שאלות דומות של שילוב או הפרדה בין קהילות שונות, ותפיסה של טוב משותף.

מסמך זה הוא עיבוד של שיחות שנערכו עם רון זהר מנהל מחלקת עולים ופריפריה, ומאלי שני רכזת אחריות חברתית במחלקת עולים ופריפריה, והוא נועד לפתוח צוהר והשראה בדרך לחיות יחד.

הקשר מקומי וארגוני

בשנת 1999 הוקם שבט הצופים הראשון הפונה לקהילה האתיופית בעפולה עילית ומיד לאחריו הוקמה הנהגת שבט שהקימה שבטים עבור יוצאי אתיופיה ברחבי הארץ, הממוקמים בשכונות ובריכוזי אוכלוסייה של יוצאי אתיופיה. שבט נָגָה בבאר יעקב היה אחד השבטים הללו, והוא הוקם בשכונת הרצל בבאר יעקב, אשר בו ריכוז גבוה של יוצאי אתיופיה. כשהוקם, שבט נָגָה היה תחת הנהגת שבט בעוד שבט הדר, שבט הצופים המרכזי בבאר יעקב היה תחת הנהגת איילון - ההנהגה המרחבית של הצופים.

תהליכי שינוי פנימיים ודיונים במטה הצופים, הביאו ברבות השנים להפסקת הפעילות של הנהגת שבט כמרכז שבטים, תוך העברת השבטים שתחת הנהגתה להנהגה המרחבית.

שאלת ההמשכיות של שבט נָגָה עלתה לאורך השנים, לאור קשיים שנגעו בעיקר בכמות חניכים ומשאבים. מרכזת שבט הדר, הביעה בפני המטה את השאלה העקרונית ש'הציקה לי גם כחניכה' בדבר הצדקת הקיום של שני שבטים בבאר יעקב 'שמה שמפריד ביניהם זה הצבע'. התהייה הזו הגיע גם מראש השבט. ההכרה בכך שגם במטה וגם בשטח יש אי שביעות רצון מהמצב הקיים הובילה למפגש חשיבה שכלל את רון, מאלי ואלה מהמטה, ראשי שני השבטים, מרכזת שבט הדר, הש"שינים מהקומנה של נגה, מרכז ההנהגה ומלווה שני השבטים מטעם ההנהגה.

הדיון יצא מנקודת ההנחה שהעלו ראש שבט הדר ומרכזת השבט על כך שאין הצדקה לקיום שני שבטים בבאר יעקב שמה שמפריד ביניהם זה הצבע. הדיון נגע **בבעייתיות שבשילוב** שבט נָגָה בשבט הדר: גם בחשש שמעטים משבט נָגָה ימשיכו להגיע (כפי שקרה בניסיונות דומים ביישובים אחרים), וגם בכך שהוא עלול למוסס את הייחודיות והמסורת של כל אחד מהשבטים. בתוך הדיון היו חלקים מעשיים ופרגמטיים וחלקים ערכיים חברתיים כאשר המילה ביחד נכחה מאד בשיח – באופן שלא ניתן היה להתעלם מהאמירה שחשוב לסיים את ההפרדה הקיימת. ה'טריגר' של מעבר שבט הדר למבנה חדש, העלה אפשרות חדשה לגמרי (ואפשר לומר מהפכנית), והיא סגירה של שני השבטים הקיימים והקמה של שבט משותף חדש כחלק מהתהליך של מעבר למבנה חדש.

¹ להרחבה: בדרך לחיות יחד – שאלות שהן תשובות <http://livingtogether.org.il/wp-content/uploads/2018/07/way-of-living-together-questions-answers.pdf> נקודות שעולות מתוך סימני הדרך מודגשים במסמך בהגדשה עם קו נטוי.

באופן מפתיע הרעיון לסגור את שני השבטים ולבנות שבט משותף, באופן שכולם ירגישו חלק ושזה שלהם - התקבל. זה לא היה גורף, הייתה הרבה חשדנות לגבי היכולת של זה להצליח. היו קולות שאמרו 'השבטים לא מתאימים לחיבור', 'הם שונים הם לא יתחברו', 'החניכים (ממוצא אתיופוי) יצביעו ברגליים ולא יגיעו, וגם שבט הדר יפגע', אבל היו גם קולות שאמרו 'מדברים על זה שנים, כבר הגיע הזמן'. **ההחלטה ללכת על שבט משותף היתה פריצת דרך מתוך תפיסה שמחפשת את הטוב בכל העולמות ואי נכונות להשלים עם מרחב האפשרויות המצומצם של שילוב או סגירה, מתוך ניסיון שיהיה כאן יחד, אך שהייחודיות בשבט נגה לא תעלם במציאות החדשה, ולהפך, תהיה מקור לגאווה.**

התהליך ליצירת שבט משותף

ההחלטה לייצר יחד שבט משותף היתה ונשארה מורכבת ובלב חלק ממקבלי ההחלטות עדיין אין השלמה איתה, אך בשל זמני הכניסה למבנה החדש הואץ התהליך אל אף תחושת חלק מהאנשים. במידה רבה מה שעדיין נמצא בבנייה זה השאלות לגבי אופי הבנייה והיצירה של השבט החדש – אך למרות השאלות התהליך היה מאוד קונקרטי ונגע ביומיום של החניכים והשבט. התקיימו שלושה מפגשי רתימה, והסבר **על סימני הדרך של "לחיות ביחד"** עם המעגלים הבאים: צוות הבוגרים, חניכי השכבה הבוגרת של שבט הדר וחניכי שכבות הנעורים של שבט נגה. בשורות הבאות נציג תיאור של אבני דרך מרכזיות בתהליך שהתרחש, ומהם ניתן להפיק תובנות להבא:

בניית כח משימה, שהתפקיד שלו היה לגבש הסכמות ולהניע לפעולה מתוך תפיסה שיש צורך בקבוצה מניעה שחושבת ועוסקת בנושא, אחראית לקידומו, ויכולה לתת את הדעת למורכבויות שצפות. כח המשימה הורכב משלושה חברי שכבה בוגרת מהדר, שלושה חניכים מנגה, ש"שית מנגה, מרכזת הדר, מאלי מהמטה ואמיר מההנהגה. זהו צוות שהורכב מבוגרים וצעירים שמטרתם היתה לגבש הסכמות ראשוניות על השבט המשותף בבאר יעקב.

השלב הראשון היה שבירת קרח. התקיים מפגש סדנאי שכלל מנחה חיצוני, במקום ניטרלי - **אין אורח ומארח** (ראשון לציון).

בשלב השני עסקנו בשאלה היסודית כיצד בשבט החדש התרבות והזהות יתפסו כנכס ולא יבלעו? באופן מעשי חברי כח המשימה שאלו: **מה יגרום לי להרגיש שייך בשבט החדש?** למרות שהמפגש השני התקיים בשבט נגה, לחניכים מנגה היה קשה לשתף בקבוצה, אבל כן בתוך שיח בזוגות. הנקודות המרכזיות שעלו היו קשורים גם לנתינת מקום לסמלים כמו חג הסיגד וציון יום הזכרון לנספים בדרכם לישראל מאתיופיה, והשמעת שירים המושמעים כיום משני השבטים, אך לצד זה תביעה משמעותית לכך שהשבט החדש יהיה ממש 'משפחה' ו'בית' ודברים מאחדים כמו טורנירי ספורט. **המפגש הזה נגע גם בסימן הדרך שתרבות היא נכס, וביומיום לא חווים את הקיום של התרבות כנכס אלא ההפך התרבות נתפסת כנטל - אבל בתוך תהליך של שינוי, אם לא נתייחס לתרבות כנכס, היא לא תקבל מקום ותבלע, וגם ביכולת לאזן בין 'ביחד ולחוד' ביצירת מרחבים שחווים בהם את היחד כמו טורנירים, לצד ציון אירועים שמבטאים את המקום הייחודי.**

השלב השלישי כרוך ביכולת להחזיק את הקונפליקט: הקמת שבט חדש זה תהליך ולא דבר שאפשר להחליט הכל בהתחלה, אבל המתחים והקונפליקט היו בחדר וכח המשימה סימן את הנקודות המרכזיות לביורר עתידי, כמו השבת – והרצון לקיים 'טיולים שומרי שבת' – איך עושים את זה? או השאלה לגבי פעילות בימי שישי, וגם סוגיות פחות סימבוליות שקשורות לגבולות, ומה שהיה מקובל בנגה לעומת מה שמקובל בהדר, ואיך הורים והקהילה הרחבה יהיו חלק מהתהליך, אם בכלל. **הוסכם כי יש קונפליקטים, אך הם צריכים להיות מדוברים וצריך במשך הזמן להבין כיצד מתמודדים איתם.**

השלב הרביעי הוא המעבר מכח המשימה לקבוצה הרחבה: המפגש השני הסתכם במשימת מחקר שניתנה לכח המשימה - ביחס לקבוצה הרחבה (חברים וחניכים משני השבטים) בה יבדקו שתי שאלות:

1. מה יגרום לך להרגיש שייכות לשבט המשותף?
2. מה הדברים ה"טובים" שאני רוצה לשמור ולהביא איתי לשבט המשותף? לקראת המשימה- ליצור טוב משותף מהנכסים השונים של כולם.

השאלות האלה היו 'שאלות שהן תשובות' - בעצם השאלה שלהן יש גם מרכיב מברר אך לא פחות מכך מרכיב מניע ומגייס לפעולה ומחשבה בכיוון של יצירת מסד לחיים יחד בשבט החדש כי השאלות קוראות לשיתוף, לבירור, ולהנעה לפעולה של כלל החניכים שמבינים שקורה משהו והם צריכים לשים לב אליו ולנכוח בו.

בשלב החמישי התפתחה בשלות להתכנס ולעסוק בערכים משותפים – הבנה שניתן לדבר על הערכים המשותפים ולחשוב ולבטא גם את מי שלא נמצא כרגע בחדר, ואופן ההתארגנות ובחירת השם בהקמת השבט החדש.

לאורך כל התהליך התפתחה האפשרות להליכה לכיוון של פתרונות קונקרטיים באזורים בהם זוהתה אי הסכמה וחשש לקונפליקט, ולא ניסיון ליצור עקרונות של צדק כללי, אפשרו להרבה דברים לעבוד בירידה אל קרקע המציאות: קיום דיונים מעשיים, שנוגעים ליום של לחיות יחד: נושא כמו יום הפעילות המרכזי של השבט: האם תשמר המסורת הצופית הכללית של פעילות ביום שישי, או מכיוון שרבים מחברי שבט נגה מסורתיים נכבד את המסורת שלהם בפעילות בימי חמישי? איך יוצאים מזה? דווקא בסוגיה הזו בה היה חשש שהיא 'בלתי פתירה' נמצא פתרון קונקרטי ו'טכני': הפעילות ביום שישי הוקדמה באופן שבו הפעילות עדיין רחוקה מספיק משבת, וגם האתגר הטכני של חוסר בתחבורה ציבורית לש"ש עם ההתקרבות לשבת נפתרה בסיוע כספי למונית. חשוב לציין כי לש"ש הוגדר תפקיד כ'מסייעי לחיות יחד' רוחבית לאורך כל התהליך.

מתוך תפיסה שהיחסים בין עומק היחד ועומק הלחוד צריכים להבנות מתוך דיאלוג ובאופן מדורג בפתיחת השנה, השבט היה אחד והקבוצות היו מופרדות. היו קבוצות לנגה וקבוצות להדר, ולאט לאט היו חיבורים קטנים, חלק מהשבבות התחברו וחלק שמרו על ההפרדה. באמצע ינואר כולם התאחדו. לקומנות הש"ש הוגדרה המשימה להיות "מלווי קהילה" או מלווי לחיות יחד" עם יד על הדופק לשבבות הגיל השונות ולאתגרים שיש אצלם.

כארבעה חודשים מההחלטה על הקמת השבט החדש, התקיימה פעילות סיום ופרידה סמלית מהשבטים ה"ישנים" והתקיים הפנינג פתיחת השבט ופתיחת שנת הפעילות במבנה החדש. הגיעו חניכים, ילדים, מבוגרים מכל הקהילה ולכולם היתה זכות הצבעה בבחירות לשם השבט החדש.

האם התהליך נגמר? חד משמעית לא. התהליך כנראה לא יגמר לעולם ויש צורך ללוות ולהכשיר את הצוותים באופן מתמיד במיוחד בשל תחלופת כוח האדם הגבוהה המאפיינת תנועת נוער. אבל יצרנו אפשרות אמיתית לעשות ולפעול בדרך לחיות יחד.

איסוף כתיבה, עריכה: יונתן ווינברג
ניהול מקצועי ועריכה: ד"ר גלי סמבירא
מומחי תוכן: רון זהר ומאלי שני